

ismerhettünk. A hangzós változat a leírt párbeszédeket bizonyára még inkább hitelessé teszi.

A tankönyvet záró feladatok változatosága lenyűgöző. Az írásbeli és szóbeli kommunikáció fejlesztését egyaránt segítik a szellemesen megfogalmazott feladatok. Bizonyosságul egy-két példa:

„Ön különböző szívességeket tesz partnerének. Partnere megköszöni a szívességet, Ön pedig reagál a köszönetre. Készítsen párbeszédeket!

Az alábbiakban a vigasztalás, a megnyugtató és a sajnálkozás összekeveredett kifejezéseit olvashatja. Csoportosítsa őket!”

Lázár Györgyné jól használható, színes, tartalmas nyelvkönyvvel segíti a németet oktatók és németül tanulók munkáját. Kellő türelemmel, a kicsit nehezen áttekinthető formai akadályokat legyőzve (kiemelések, illusztrációk) valóban értékes kifejezés- és szóanyagot gyarapíthatjuk német köznyelvi szókincsünket.

Metz Éva

Kiss Gábor

Magyar Szókincstár

Tinta Könyvkiadó, Budapest, 1999, 929 p.

A nemrég megjelent *Magyar Szókincstár* alcíme szerint rokon értelmű szavak, szónokok és ellentétek szótára. A magyar szótár-irodalomból régóta hiányzik egy magas színvonalú, széles társadalmi rétegek számára haszonnal forgatható, könnyen használható szinonimaszótár. A Magyar Szókincstár (a továbbiakban MSzkt) 25 500 címszót tartalmaz, a szócikkekben előforduló szavak száma pedig 80 600. Ebből 14 400 szónak, illetve szinonimasornak az antonimáját is megadták a szerzők, amire a magyar egynyelvű szótárkiadásban eddig még nem volt példa.

A szótár munkálatai a legkorszerűbb számítógépes eszközökkel folytak, amely a

szóanyag és a szótár kivitelének minőségén is meglátszik. Szép kivitelű, igen ízléses a belső és külső formája is.

Régóta folyik vita tudományos berkekben arról, mit is kell értenünk a *szinonímia* alatt. A szinonímiát szűkebb és tágabb értelemben is használják. Póra Ferenc 1907-ben megjelent *A magyar rokonértelmű szók és szólások kézikönyve* című munkájában a szinonímia fogalmát nagyon tágan értelmezte, ezért művét, címével ellentétben, ma a fogalomkörü szótárakhoz soroljuk. O. Nagy Gábor és Ruzsiczky Éva a *Magyar Szinonimaszótár* (1978) készítése során a rokonértelműség szűk értelmezését tartotta megfelelőnek. Ennek nyomán elsősorban a *Magyar Nyelv* című folyóirat lapjain kezdődött vita a szinonímia pontos meghatározásáról. Károly Sándor „A magyar szinonimaszótár és a szinonimitás” című cikkében végigköveti a rokonértelműség eltérő értelmezéseit a XVIII. századtól kezdve, és írásában a kohiponima, a parafrázis fogalmait is pontosan meghatározza, és felhívja a figyelmet arra, hogy ne tévesszük össze a fenti fogalmakat a rokonértelműség fogalmával. A szinonímia: ekvivalencia-reláció, két vagy több lexikai egység viszonya. A MSzkt előszavában a szinonimákról ezt olvashatjuk: „A címszó szinonimáiként szókincsünknek azokat az elemeket soroltuk be, melyek jelentése a címszóéhoz többé-kevésbé közel áll” (p. VIII). Ez a meghatározás jelzi azt a bizonytalanságot, amely még mindig jelen van a szinonimaszótárba kerülő szavak válogatása során.

A kohiponimák egymással nem cserélhetők fel, ellentétben a szinonimákkal. A kohiponima fogalmára példa a *folyó*, *patak*, *ér* sorozat. A MSzkt a kohiponimákat, helyesen, nem sorolja be a szinonimák közé.

A parafrázis-viszony sem azonos a szinonímia-viszonnal. „A parafrázis segítséget adhat a szinonímia-viszony megállapításában: ha egy szó parafrázis-viszonyban van egy szókapcsolattal, akkor az említett szó nem lehet szinonímia-viszonyban a megfelelő parafrázis-szerkezet egy elemével. Pél-

dául a *gebe* szónak parafrázisa: *rosszul táplált, nagyon sovány, gondozatlan ló*. Ennek következtében a *gebe* nem lehet szinonimája a *ló*-nak.” írja Károly Sándor a *Magyar Nyelv* lapjain (1980, p. 147). A MSzkt a *ló* címszó után felsorolja a *paci, cocó, virsli, paripa, gebe, dikhenc, mén, csödör, kanca*, stb. szavakat, amelyek azonban nem szinonimái a *ló* szónak, hanem parafrázisai. Például a *kanca* jelentése nem *ló*, hanem nőstény *ló*, a *csödör* jelentése sem *ló*, hanem hím *ló*. A parafrázisok mögött stílusjelöléseket alkalmaz, pl. *tájszó, bizalmas, tréfás*.

O. Nagy Gábor cikkében a következőt fejtegeti: „Csakis olyan lexémákat tekinthetünk szinonimáknak, amelyeket ugyanaz a nyelvközösség használ. Ez a körülmény kizárja a szinonimitás köréből mind a más nyelvek megfelelő lexémáit, az úgynevezett interlingvális ekvivalenseket, mind pedig az elavult szavakat” (*Magyar Nyelv*, 1965, p. 321). A tájszavak, amennyiben van köznyelvi megfelelőjük, az adott szó szinonimáinak tekinthetők. A MSzkt tájszavakat és elavult szavakat is feltüntet szinonimaként, címszóként viszont általában nem szerepelteti őket.

A *megy* címszó alatt nagyrészt olyan igéket találhatunk, amelyek a *megy* ige fogalomkörü csoportjába tartoznak, és csak tágabb értelemben véve szinonimái annak. Például: *halad, tart, igyekszik, kutyagol, sétál, ballag, cammog*, stb.

Összehasonlításként a *Magyar Szinonimaszótárból* (a továbbiakban SzinSz) és a *Magyar Szókincstárból* a *ház* címszót és szócikkét érdemes megvizsgálni, elsőként a SzinSz-ből idézve:

ház <sz. é.> → *lakóház*; <kicsi> *kedvesk* → *házikó*; <nagy, díszes: városi> *palota*, <vidéki, rendsz. parkban álló> → *kastély*; <t. é.> → *épület* | <kül. kif-ekben:> → *otthon* (pl. ~ába fogad vkit), *háztartás* (pl. vezeti a ~t), → *család* | **a** ~ **asszonya**: → *háziasszony*; ~ **körül**: → *házi* | **vkinek a ~a tája**: v. *a portája* | **aggok ~a**: → *szegényház* | <színházban, moziban> *nézőtér* (pl. telt ~) | <az országgyűlés alsóházaként> → *képviselőház*

| <tulajdonnévi jelzővel, sz. é.> → *uralkodóház*

A MSzkt-ból egy részlet:

ház (fn) G épület, építmény, lakóház, lakóépület

- lakóhely, lakhely, lak (*vál*), lakás, otthon, hajlék
- háztartás
- nemzetség, család, uralkodóház, dinasztia
- képviselőház, országház, ország háza, parlament, Tisztelt Ház, országgyűlés
- (*rég*): szoba, lakóhelyiség
- váz, burkolat, burok, tok, hüvely, köpeny
- üzletház, cég
- nézőtér

A két szótár közti különbség jól látható. A SzinSz használatához igen jól kell ismerni a használt jelöléseket és rövidítéseket, míg a MSzkt mikrostruktúrája átlátható, könnyen kezelhető, és ugyanez vonatkozik a makrostruktúrájára is.

Összefoglalásul: a MSzkt sokkal inkább tekinthető fogalomkörü szótárnak, mint szinonimaszótárnak. A szinonimia szűk értelmezésén túlnyúlik, parafrázisokat, fogalomkörü egységeket tartalmaz. A használhatóság szempontjából nagyon jól alkalmazható, valódi kincsestár. Könnyen átlátható csoportosításban a magyar szókincs jelentős részét tartalmazza. Igen jelentős vállalkozás e szókincstárnak a kiadása, és azt hiszem, a nagyközönség körében is nagy sikerre számíthat, mivel pótolja a magyar egynyelvű kéziszóterek köréből eddig hiányzó, a mindennapi és a tudományos életben egyaránt jól használható szótárt. Olyan, tág értelemben vett rokon értelmű szavak tára, amelyet diák, tanár, újságíró, író, költő, üzletember mind haszonnal forgathat.

Fóris Ágota